

Økonomer og økonomiske begreber af Joachim Ohrt Fehler, www.fehler.dk 2017.

Markedsøkonomi: En økonomi hvor priser og produktion bestemmes af udbud og efterspørgsel på markedet.

Planøkonomi: En økonomi med central fastlæggelse af priser og produktion, samt kollektiv ejendomsret til produktionsmidlerne.

Blandingsøkonomi: En økonomi hvor der ved siden af den private sektor med markedsøkonomi er en betydelig offentlig sektor, der sætter rammerne for de private virksomheder.

BNP: Den samlede nationale produktion fratrukket rå- og hjælpestoffer

BNP vækst: Måles som den procentvise ændring i BNP forhold det forrige år.

- **Højkonjunktur:** årlig BNP-vækst over 2,5%-
- **Stabil vækst:** årlig BNP-vækst mellem 2%-2,5%
- **Lavkonjunktur:** årlig BNP-vækst under 2%
- **Recession:** negativ vækst (målt på to kvartaler i træk)

Inflation: Generelle løn- og prisstigninger.

Deflation: Generelle løn- og prisfald.

Stagflation: Høj inflation samtidigt med at der er lavkonjunktur. Kommer af ordene stagnation og inflation.

Løbende priser: Nominelle priser, absolutte priser, årets priser.

Faste priser: Reelle priser, som er målt i købekraft, hvor inflation og deflation fratrækkes.

Priser som indekstal: Procentvise ændringer i en talrække af f.eks. priser hvor udgangspunktet sættes til 100 (f.eks. med et basisår).

Betalingsbalance: Balancen for hele Danmarks årlige driftsregnskab for samlede indtægter og udgifter i forhold til udlandet. Disse kaldes betalingsbalancens løbende poster.

$$\text{Betalingsbalancen} = \text{eksport} - \text{import} + \text{kapitaloverførsler}$$

Et underskud på betalingsbalancens løbende poster (driftsregnskab) vil modsvares af et overskud på kapitalposterne (kapitalregnskab), som betyder at landet optager udlandsgæld og modsat vil et overskud på betalingsbalancen betyde et underskud på kapitalposterne, som betyder at landet sparer op og kan eksportere kapital til f.eks. lån til andre i udlandet eller tilbagebetaling af gæld.

Betalingsbalancens løbende poster – kapitalposterne vil altid være lig med 0.

Handelsbalance: Balancen mellem eksport og import af varer (ikke tjenester). Handelsbalancen = vareeksport – vareimport

Konkurrenceevne: Et lands eller en virksomheds evne til at konkurrere med andre lande på verdensmarkedet. Konkurrenceevnen udgøres overordnet af lønniveauet (Lav løn er godt for konkurrenceevnen), produktiviteten (Produktiviteten øges både gennem humankapital f.eks. ved uddannelse og forskning der øger arbejdskvaliteten og effektivisering af produktionen f.eks. ved brug af velegnet teknologi.) og valutakursen (Devaluering gør det billigere for andre lande at købe nationens varer og det forbedrer konkurrenceevnen.).

Det økonomiske kredsløb: Består af husholdninger, virksomheder, staten, finansielle institutioner og udlandet. Penge der overføres fra en til en anden del i kredsløbet forsvinder ikke men vil cirkulere mod forskellige ydelser. Husholdningerne har f.eks. en indkomst ved løn for udført arbejde. Denne løn kan så sættes i banken, som kan låne pengene videre til virksomheder eller lønnen kan anvendes til forbrug hvilket skaber større efterspørgsel efter nye produkter som virksomhederne kan producere.

Forsyningsbalancen: Forsyningsbalancen opstilles hvert år i nationalregnskabet og kan beskrives med ligningen: Y (indenlandsk efterspørgsel = BNP) = C (privatforbrug) + G (offentligt forbrug) + I (investeringer) + X (eksport) – M (import)

Ekspansiv økonomisk politik: Ved ekspansiv økonomisk politik øges aktiviteten i det økonomiske kredsløb hvilket hæver landets BNP. Dette vil typisk øge inflationen, men sænke arbejdsløsheden. Dette kan gøres ved ekspansiv finanspolitik, ekspansiv pengepolitik og ekspansiv valutapolitik.

Kontraktiv økonomisk politik: Ved kontraktiv økonomisk politik dæmpes aktiviteten i det økonomiske kredsløb hvilket dæmper landets BNP. Dette vil typisk dæmpe inflationen, men hæve arbejdsløsheden. Dette kan gøres ved kontraktiv finanspolitik, kontraktiv pengepolitik og kontraktiv valutapolitik.

Finanspolitik: Politik der regulerer forbruget, produktionen og vareomsætningen i samfundet ved at ændre de offentlige finanser. ved at sænke skatten eller øge de offentlige udgifter, hvilket. Modsat virker det kontraktivt ved at hæve skatten eller lave offentlige besparelser.

Pengepolitik: Foretages af centralbanken (eller i andre lande regeringen), der regulerer pengemængden ved at sætte centralbankens rente op eller ned. Sættes renten ned virker det ekspansivt og sættes renten op virker det kontraktivt.

Valutapolitik: Den del af et lands politik der omfatter indgreb på valutamarkedet. Altså devaluering og revaluering af valutaen og nationalbankens brug af valutareserven til opkøb og salg af sin valuta. En devaluering virker ekspansivt og en revaluering virker kontraktivt.

Indkomspolitik: Politik, som ved statslig indblanding reducerer indkomststigninger og dermed inflationen.

Handelspolitik: Et lands regulering af rammerne for sin udenrigshandel. Eksempelvis importbegrænsninger ved told eller handelsrestriktioner, subsidier f.eks. ved eksportstøtte eller modsat fjernelse af barriere for samhandel.

Strukturpolitik: Økonomiske indgreb, der på langt sigt skal forbedre de grundliggende strukturer i samfundsøkonomien. Dette er den mest centrale økonomiske politik for en sund økonomisk udvikling, da fokus er at gøre det attraktivt at arbejde og uddanne sig, samt producere varer og ydelser i landet fremfor blot på kort sigt ændre efterspørgslen.

Multiplikator: At en økonomisk påvirkning har større effekt på økonomien end det, der i første omgang investeres, forbruges eller nedskæres. Hvis staten eksempelvis øger investeringerne, vil det skabe arbejdspladser, som igen vil gøre at husholdningerne forbruger mere, hvilket sætter yderligere gang i økonomien, dertil vil den skat staten får ind igen være penge, som staten endnu engang kan anvende til at øge væksten yderligere.

Accelerator: Viser at en ændring i efterspørgslen yderligere forstærkes gennem en ændring i investeringslysten. For at imødekomme en øget efterspørgsel på en krone, skal virksomheder ofte investere endnu flere kroner i f.eks. arbejdskraft, maskiner, bygninger og råstoffer. Dette sætter yderligere gang i væksten men skaber også konjunkturudsving ned igen fordi, at der i de følgende år ikke vil være samme behov for investering, når de allerede er foretaget.

Automatisk stabilisator: Automatiske ændringer i finanspolitikken der uden nye beslutninger dæmper udsving i efterspørgslen. Eksempelvis dagpenge og kontanthjælp i tilfælde af øget arbejdsløshed eller modsat når flere får arbejde.

Finanseffekten: Hvad finanslovens ændringer betyder for BNP renset for konjunkturernes påvirkning og andre midlertidige forhold.

Offentlig strukturel saldo: Statens balance mellem indtægter og udgifter renset for konjunkturernes påvirkning og andre midlertidige forhold. I EU har man med finanspagten sat en grænse på max 0,5% underskud på den offentlige strukturelle saldo i procent af BNP.

Økonomer

Adam Smith (1723-1790): Liberalist, der mener, at arbejdsdeling forbedrer produktiviteten gennem specialisering, hvilket sikrer velstand. Han går ind for privat ejendomsret og en fri markedsøkonomi, hvor udbud og efterspørgsel skal bestemme priserne. Her antages det, at

aktørerne har fuld information, at de er rationelle, og at ingen selv kan styre priserne som ved et monopol eller ved få udbydere. International samhandel opfatter Smith som fordelagtigt, når et land har absolutte fordele, hvilket er, når man producerer en vare billigere eller bedre end andre.

David Ricardo (1772-1823): Med begrebet komparative fordele mener han, at lande altid vil have fordele ved international handel, fordi et land altid kan opnå komparative fordele på mindst ét marked. Selvom Danmark er bedst til at producere både korn, kød og vindmøller, vil det kunne betale sig at købe korn i Rusland for at frigøre flere kræfter til at producere vindmøller, fordi vi kan få endnu flere kilo korn for de ekstra vindmøller, vi kan producere, end hvis vi selv lavede kornet. Ligesom den dygtige advokat måske selv er bedst til at arkivere sagerne, men gevinsten ved at ansætte en sekretær, der gør det, frigør tid, der kan benyttes til at tjene flere penge ved flere kunder.

Karl Marx (1818-1883): Kapitalisterne som ejer produktionsmidlerne udbytter, gennem den frie markedsøkonomi, proletariatet, som er de, der kun har deres arbejdskraft at sælge. Da lønnen kun udgør en del af den værdi proletariatet producerer, tjener kapitalisterne en merværdi. Løsningen er en revolution, hvorefter et kommunistisk samfund med planøkonomi indføres, hvor "Enhver yder efter evne og nyder efter behov", og der etableres fælles ejendomsret over produktionsmidlerne.

John Maynard Keynes (1883-1946): Fortaler for en statslig regulering af økonomien for at dæmpe konjunktursving. Under en lavkonjunktur skal staten bekæmpe arbejdsløsheden og øge væksten i økonomien gennem ekspansiv finanspolitik (sænke skat/øge offentlige udgifter), pengepolitik (lav rente) og valutapolitik (devaluering). Dette øger aktiviteten i det økonomiske kredsløb og skal bekæmpe arbejdsløsheden, mens det øger inflationen som typisk er lav i en lavkonjunktur. Omvendt skal staten i en højkonjunktur dæmpe inflationen og væksten i økonomien ved at gennemføre kontraktiv finanspolitik (øge skat/offentlige besparelser), pengepolitik (høj rente), valutapolitik (revaluering) og indkomstpolitik (løntilbageholdenhed eller lønnedgang). Dette dæmper aktiviteten i det økonomiske kredsløb, hvilket skal modvirke inflation, som typisk er høj i en højkonjunktur, mens det skaber arbejdsløshed, som typisk er lav i en højkonjunktur. Staten bør spare op under højkonjunktoren for at få råd til ekspansiv politik under lavkonjunktoren. Dog kan staten godt acceptere at låne penge til den ekspansive politik for så senere at tilbagebetale gælden. Pga. multiplikatoren øger effekten af de lånte penge.

Milton Friedman (1912-2006): Liberalist der grundlagde monetarismen. Han kritiserede Keynes for sit ønske om at regulere konjunkturer og for overdrevent fokus på arbejdsløshedsbekæmpelse. Friedman var bekymret for den høje inflation keynesianerne mente kunne være acceptabel i sammenhæng med at bekæmpe arbejdsløsheden som illustreret ved Phillipskurven. Dette var ifølge

Friedman noget vrøvl, fordi lønmodtagernes forventninger ikke var statiske, men ville tilpasse sig ved, at lønmodtagerne stillede større krav til løn, for at deres købekraft ikke blev udvandet som følge af den høje inflation. I stedet ønskede Friedman at fokusere på en lav inflation, hvorefter man vil nå et niveau for en naturlig arbejdsløshed. Staterne bør stoppe med at føre konjunkturregulerende ekspansiv og kontraktiv økonomisk politik, fordi det politisk tager tid at beslutte finanspolitikken, og grundlaget altid er statistik, der viser tidligere perioder, og efterfølgende tager det tid at udføre beslutningerne. Disse forhold gør det direkte skadeligt at styre konjunkturerne med finanspolitik, fordi konjunkturerne kan have ændret sig så meget, at ændringerne risikerer at forstærke konjunkturudsving frem for at dæmpe dem. Dertil er effekten af pengepolitikken forsinket, og derfor kan det ligeledes være direkte skadeligt at forsøge at regulere konjunkturerne med renten, fordi konjunkturerne kan have ændret sig så meget at renteændringerne risikerer at forstærke konjunkturudsving frem for at dæmpe dem. I forhold til Keynes optimistiske syn på effekten af multiplikatoren mener Friedman, at de gavnlige effekter af de offentlige investeringer modsvares af færre private investeringer. Desuden risikerer offentlig støtte til brancher, der ikke er profitable uden de offentlige penge, at holde liv i unyttige brancher, og det vil få dem til at investere yderligere i noget, der ikke er langtidsholdbart.

Friedmans alternativ til en keynesiansk økonomi er i stedet at fokusere på en sund strukturpolitik ud fra liberalistiske principper med en tro på markedets evne til at rette op på økonomien, hvor staten skal fokusere på at få balance på de offentlige budgetter. Dertil skal centralbankerne være uafhængige af politikerne og holde pengemængden nede med en fast lav vækst, hvilket skal holde inflationen nede under eller omkring to procent. EU's økonomiske politik er i dag inspireret af Fridmans syn på lav inflation og forsøg på at begrænse staternes underskud.

Skoler	Keynesianere, Nykeynesianere	Klassiskere, Monetarister Nyklassikere, ligevægtsøkonomer
Tiltro til markedsmekanismen	Lille tiltro	Stor tiltro
Pris- og løndannelse	Stiv, langsom	Fleksibel, hurtig
Konjunktursvingningerne skyldes	Indbyggede problemer ved markedsøkonomien	Økonomiske chok overrasker aktørerne
Brug for aktiv økonomisk politik over for konjunkturudsving?	Ja	Nej
Politisk basis	Ofte socialdemokratisk værdiopfattelse	Ofte borgerlig værdiopfattelse

